

A MAGYARORSZÁGRA IRÁNYULÓ MUNKAERŐMIGRÁCIÓ ÚJ FORMÁI

1. Magyarország munkaerőpiaci helyzetének rövid jellemzése

A tanulmány célja, hogy ismertesse a hazai munkaerőpiacon a 2010-es évek második felében végbement változásokat és megismertesse az olvasót azokkal a jogszabályokkal, amelyek lehetővé teszik külföldi állampolgárok magyarországi foglalkoztatását. A tanulmányban egyben kitérek arra is, hogy miként alakultak a külföldiek tartózkodását és foglalkoztatottságát leginkább jellemző statisztikai adatok 2022-ben.

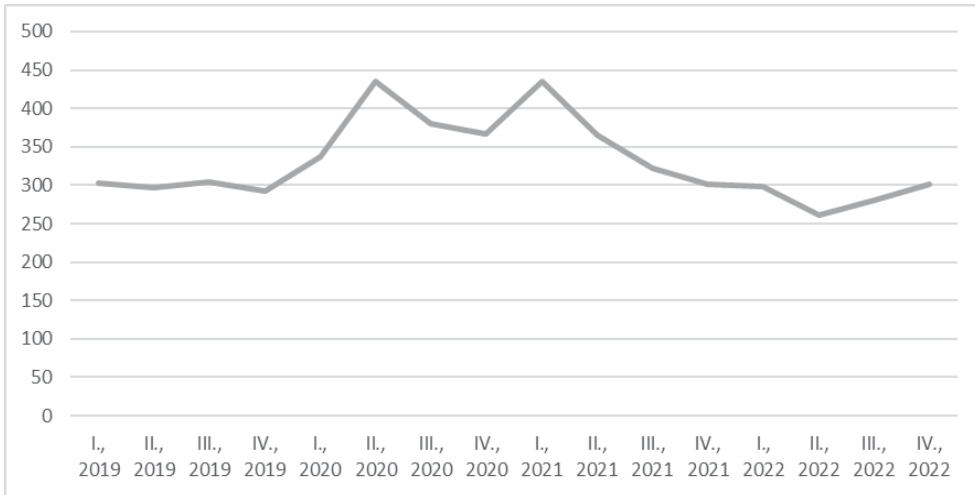
A 2022. évi adatok alapján Magyarországon tovább bővült a munkaerőpiac, amely főként az elsődleges munkaerőpiac, vagyis a külföldi telephelyen és a közfoglalkoztatásban dolgozók nélkül vett munkaerőpiac bővülésének köszönhető. Csökkent a munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta is, kevesebb volt a potenciálisan rendelkezésre álló munkaerő is – vagyis a munkanélküliek, az alulfoglalkoztatottak, a dolgozni szándékozó, de munkát aktívan nem kereső, vagy a rendelkezésre állás kritériumát nem teljesítő inaktívak populációja együtt és ezzel egyidejűleg több lett a betöltésre váró munkahely is. A tavalyi év második felében azonban az üres álláshelyek számának növekedése megtorpant, a munkaerő-tartalék növekedni kezdett.¹ A foglalkoztatottak számának növekedése a COVID járvány 2021. évi lecsengését követően tovább folytatódott 2022-ben is, a foglalkoztatottak átlagos létszáma a 15-74 éves népességben 4 millió 696 ezer fő volt, ami 61 ezerrel több, mint az előző évben.²

A munkanélküliségi ráta éves átlagban 3,6% volt, ami 0,4 százalékponttal alacsonyabb, mint az előző évben. 2022-ben a harmadik negyedévig kis mértékben csökkent a ráta, majd a negyedik negyedévben indult ismételt növekedésnek. A magyarországi potenciális munkaerőtartalék átlagosan 285 ezer fő volt 2022-ben, ami 71 ezer fővel kevesebb, mint 2021-ben. Az év végén az üres vagy közeljövőben megüresedő álláshelyek száma 82,9 ezer fő volt, ami 3,6%-al volt több, mint egy évvel korábban. Az intenzíven növekvő pótlólagos munkaerőkereslet a II. negyedévben érte el maximumát 98,7 ezer fővel. A III. negyedévtől a kereslet és kínálat ellentétes irányba indult el, kevesebb álláshely mellett nőtt a potenciálisan rendelkezésre álló munkaerő. A legtöbb betöltésre váró munkahely a felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozások között, illetve a képzettséget nem igénylő egyszerű foglalkozások körében volt.

A nemzetgazdasági ágak tekintetében a legnagyobb mértékben a kereskedelemben, a szálláshely-szolgáltatás terén, és a vendéglátásban bővült a létszám.

¹ Központi Statisztikai Hivatal, Munkaerőpiaci Helyzetkép 2022. Forrás: <https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/munkaeropiac> (Letöltés ideje: 2023.05.31.)

² Központi Statisztikai Hivatal, Munkaerőpiaci Helyzetkép 2022. Forrás: <https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/munkaeropiac> (Letöltés ideje: 2023. 05.31.)

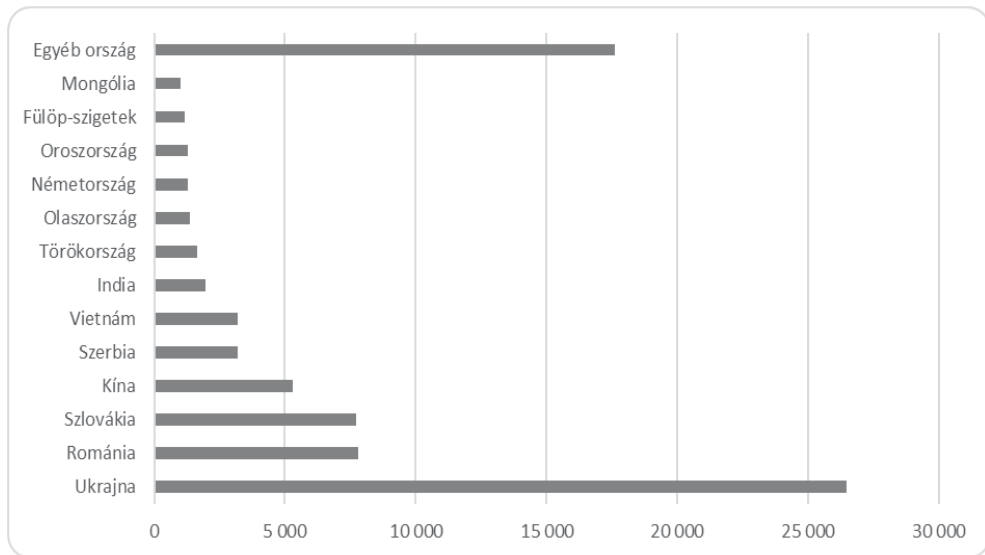

1. sz. ábra: Potenciális munkaerőtartalék alakulása negyedévente 2019. I.- 2022. IV.³

2. Külföldi munkavállalók a magyar munkaerőpiacon

A tanulmányban, amikor migrációról és bevándorlókról esik szó, akkor a reguláris migrációban érintett személyek nemzetközi vándorlását, illetve foglalkoztatási helyzetét jellemzem. A külföldi munkavállalók száma folyamatosan nőtt a magyar munkaerőpiacon a COVID-19 járvány vége óta, ami összefügg a pótlólagos munkaerőkereslet bővülésével, mivel az üres álláshelyek egy részét nem tudták betölteni a munkaerő kínálat eltérő struktúrája miatt, ezért egyre több külföldi munkavállaló jelent meg a hazai munkaerőpiacon. A külföldi munkaerő a legnagyobb számban a feldolgozóiparban talált munkát. Számuk 2022-ben 14%-al, 81 ezer főre nőtt és ehhez a legnagyobb mértékben az ukrán állampolgárságú munkavállalók járultak hozzá, létszámuk a magyar munkaerőpiacon 24%-al, 5200 fővel bővült 2021-hez képest. A külföldi munkavállalók állampolgárság szerinti összetételében is változás következett be, az ukrán állampolgárságú munkavállalók számának és arányának növekedése megtorpant, ugyanakkor egyre több Európai Unión kívüli állampolgárság létszáma és aránya növekedést mutatott a munkaerőpiacon, itt elsősorban fülöp-szigeteki és indiai állampolgárságú munkavállalókról van szó. Esetükben elmondható, hogy munkaerőpiaci szerepvállalásuk alacsony bázisértékről indult növekedésnek.

³ Forrás: KSH Munkaerőpiaci Helyzetkép, KSH Lakossági munkaerő-felmérés. <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/munkaeropiac/a-potencialis-munkaero-tartalek-negyedevenkenti-alakulasa-a-15-74-evesek-koreben> (Letöltés ideje: 2023.06.20.)

2. sz. ábra: Külföldi alkalmazottak számának alakulása 2022⁴

3. A Magyarországot érintő migrációs folyamatok áttekintése

A rendszerváltozást követően, ahogy az egykori szocialista országokban, Magyarországon is meghonosodott a globális piacgazdaság, és rendeződtek, illetve újjászerveződtek a migrációs folyamatok is.⁵ A migráció a globalizálódó világ természetes velejáró jelensége, a nyugat-európai országokban korábban lezajlott az az átalakulás, amelynek során kibocsátó országokból befogadó országokká váltak. Azok az országok, illetve országcsoportok, amelyek a múlt század második felében befogadó országokká váltak jól elkülöníthetők, ugyanígy kimutathatók azok a területek is, amelyekről ezekbe az országokba a migránsok érkeztek. Az 1950-es évektől kezdődően, a 70-es évekkel, az olajválság hatására kialakult gazdasági válsággal bezárólag Dél-Európából, majd a mediterrán térség távolabbi országaiból érkeztek Nyugat-Európába bevándorlók. Általános elvárás volt velük szemben, hogy munkaszerződésük lejártá után hazatérnek, ám a várakozásokkal ellentétben továbbra is maradtak a befogadó országban. A dél-európai országok ennél később, a 70-es évek második felében váltak a migráció célországáivá, ezekbe a mediterrán országokba is jól elkülöníthető régiókból, így elsősorban Észak-Afrikából és Kelet-Európából érkeztek a bevándorlók.

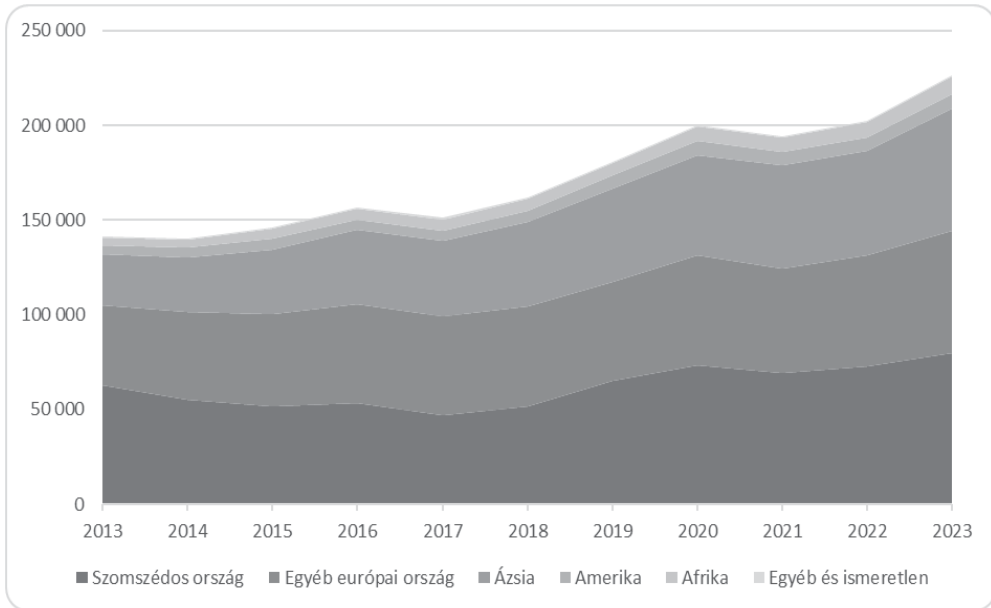
A kelet európai országokban is jól meghatározható azoknak az országoknak a köre, ahonnan a bevándorlók érkeztek, illetve érkeznek, így leginkább a Magyarországgal szomszédos, kezdetben a harmadik-országok körébe tartozó országból, majd az EU bővítés előrehaladásával uniós országokból, illetve néhány ázsiai országból. A hazánkba irányuló

⁴ Forrás: KSH Munkaerőpiaci Helyzetkép, KSH lakossági munkaerő-felmérés <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/munkaeropic/kulfoldi-allampolgarsagu-alkalmazasban-allok-szama-allampolgarsag-szerint-2022>, (Letöltés ideje: 2023. 06. 20.)

⁵ Hárs Ágnes: Migráció és munkaerőpiac Magyarországon. In: Hárs Ágnes – Tóth Judit: Változó migráció – változó környezet. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2010. 15. o.

migrációs folyamatok az elmúlt harminchárom évben követő jelentős átalakuláson mentek keresztül, hiszen számos globális esemény befolyásolta a folyamatot, így hatással volt rá a rendszerváltás éveit követő bizonytalanság, majd a 2008-as gazdasági világválság, a munkaerőpiaci folyamatok Magyarország szempontjából kedvezőtlen alakulása, vagy a COVID-19 világjárvány is.

Elmondható azonban, hogy Magyarország elsősorban az egykori Szovjetunió tagállamaiból, de leginkább Ukrajnából és egy-két jól megkülönböztethető ázsiai országból vonzotta a bevándorlókat, így pl. Kínából és Vietnámból.

3. sz. ábra Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok kontinensek szerint 2013 – 2023⁶

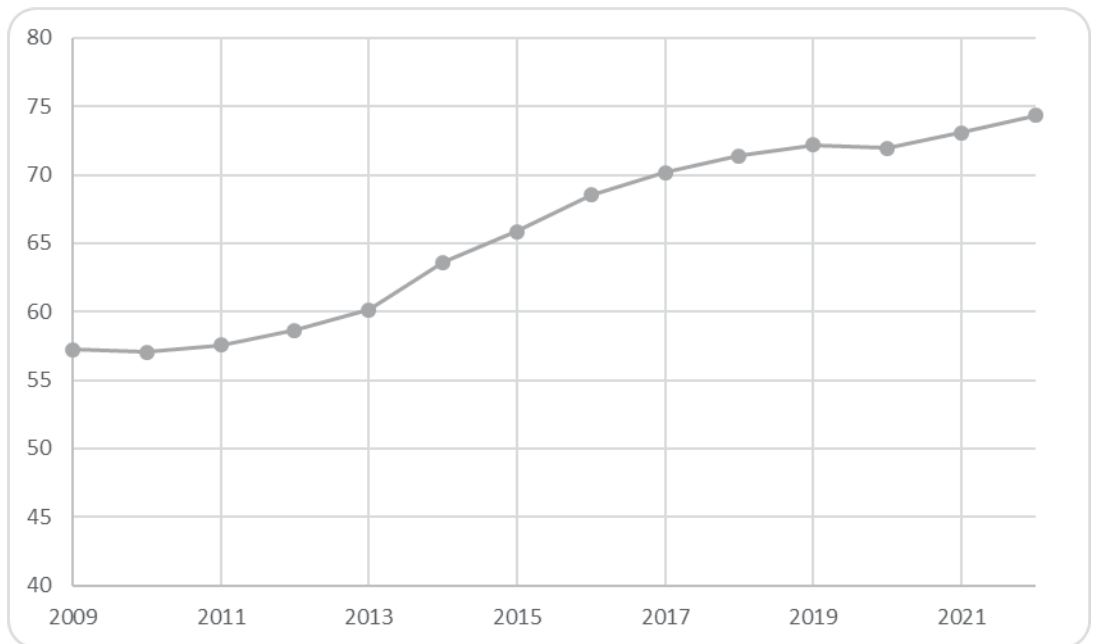
A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok száma a 2023-at megelőző évtizedben folyamatos növekedést mutat, amire egyrészt magyaráztatul szolgál, hogy külföldi állampolgárok nagy számban helyezkednek el a magyar munkaerőpiacon. Ezt a tendencia jól igazodik abba a képbe, hogy külföldi állampolgárok elsősorban a szomszédos országokból, illetve az európai országokból tartózkodnak hazánkban nagy számban és ez az a népességcsoport, amelyik elsőként vállalhatott kedvezményes feltételekkel munkát Magyarországon. Természetesen el kell mondani, hogy a szomszédos országok állampolgárai mindig nagyobb számban tartózkodtak itt, mint más állampolgárságú személyek.

⁶ KSH Népmozgalmi Helyzetkép. Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/nepmozgalom/a-magyarorszagon-tartozkodo-kulfoldi-allampolgarok-allampolgarsag-szerint>, (Letöltés ideje: 2023. 06. 20.)

4. A foglalkoztatás alakulása történelmi perspektívában

A foglalkoztatás az elmúlt két évtizedben a világon mindenhol növekedést mutatott, amíg 2009-ben világszerte 2,4 milliárd munkavállalót tartottak nyilván, addig számuk 2017-re már 3,4 milliárdra nőtt. A 2008-as globális gazdasági válság érezte a hatását a foglalkoztatottság alakulásában is, a válság hatására a globális munkanélküliségi mutató 6,3%-ra nőtt. A 2008-at megelőző években, 2001 és 2008 között a foglalkoztatottság folyamatos növekedést mutatott Kelet-Európában, majd a válság mintegy 130 ezer munkahely elvesztését jelentette.⁷

A foglalkoztatottság általános jellemzéseként elmondható, hogy a 20. század második felében az ún. life long employment volt jellemző, vagyis a munkavállalók akár évtizedekre is elköteleződtek munkáltatójuknál, ám a 21. századra az egy munkaadó melletti hosszantartó elköteleződés mentalitása háttérbe szorult. A munkavállalóknak immáron az jelent nehézséget, hogy megtartsák munkavállalójukat, olyan jelentős a fluktuáció.

4. sz. ábra A foglalkoztatottság alakulása Magyarországon 2009 – 2022. (%)⁸

De nem csak a munkavállalók munkahelyi körülményeikhez kapcsolódó mentalitásában következett be változás, hiszen a technológia fejlődése a történelem folyamán már sokadik alkalommal formálja át a munkaerőpiacot.

⁷ Csapó Ildikó – Kovács Ádám – Antalik Imrich – Karácsony Péter – Poór József: A magyarországi munkaerőpiac átalakulásának okai egy hazai empirikus kutatás tükrében. *Opus et Educatio* 2020/4. Forrás: <http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/article/view/407> (Letöltés ideje: 2023.06.12.)

⁸ Forrás: KSH STADAT adatbázis, KSH Lakossági munkaerő-felmérés adatai alapján. Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html (Letöltés ideje: 2023.06.20.)

A munkaerőhiány kialakulása több okra vezethető vissza, a nemzetgazdaság egyes területein a versenytársak erőfölénye a magasanképzett munkaerő és a fizikai pozícióban megjelenő munkaerőhiány okára ad magyarázatot. A túl alacsony bérek miatt a fizikai és az adminisztratív állomány terén alakul ki hiány, a külföldi elvándorlás szintén leginkább a fizikai és az adminisztratív állomány esetében kialakuló munkaerőhiányt magyarázhatja. A rossz munkakörülmények és a munkabajutás nehézségei az alacsonyan képzett munkaerő terén jellemző munkaerőhiány kialakulásának lehet az oka.

A Magyarországon tapasztalt munkaerőhiány elsősorban nem mennyiségi, hanem strukturális jellegű⁹. A strukturális munkaerőhiány három okból alakulhat ki, az egyik a földrajzi diszparitás, vagyis munkaerőhiány a munkaerőkereslet és kínálat eltérő földrajzi elhelyezkedéséből, illetve a munkaerő alacsony mobilitásából adódik.¹⁰ A strukturális munkaerőhiány másik lehetséges oka az alkalmazhatatlanság, vagyis, hogy a munkával nem rendelkezők egy része még alapkészségei tekintetében sincsen abban a helyzetben, hogy el tudna helyezkedni. A munkaerőpiacról kiszorultak utolsó csoportjába azok tartoznak, akik bár rendelkeznek szakképzettséggel, de képzettségük már annyira elavult, hogy mégsem tudnak állást találni. Az, hogy emberek sokasága szorult ki a munkaerőpiacról részben a rendszerváltozás utáni gazdasági-társadalmi fejlődés eredménye, ugyanis a régi stabil foglalkoztatási viszonyok a rendszerváltozást követően összeomlottak, kialakult egy tömeges mélyszegénységben élő réteg, akik részben leromlott egészségügyi állapotuknak, részben pedig képzettségi szintjük elmaradása miatt nem tudnak elhelyezkedni. Ők alkotják a potenciális munkaerőtartalék jelentős hányadát.

Megállapítható tehát, hogy a Magyarország munkaerőpiaci helyzetét kettősség jellemzi, egyrészt rendelkezésre áll a szükséges potenciális munkaerő, csak strukturális okok miatt nem ott és nem olyan szakképzettséggel, amelyre szükség van, ugyanakkor a hazánkban megtelepedett nagyvállalatok, valamint a kereskedelem és a szolgáltató szektor nem tudja kielégíteni munkaerőigényét a honos munkaerőtartalékból. A kialakult munkaerőhiány egyik fő oka, hogy a magyar gazdaság versenyképességét az olcsó munkaerőnek köszönheti és nem a magasan képzett folyamatosan fejlődő munkaerőnek. Olcsó munkaerő pótlására kézenfekvő megoldásnak tűnik külföldi munkavállalók hazai foglalkoztatása.

5. A külföldiek magyarországi foglalkoztatásával kapcsolatos lényeges jogszabályok

Annak érdekében, hogy megismerjük a külföldiek magyarországi foglalkoztatási helyzetét, tisztában kell lennünk a külföldiek magyarországi foglalkoztatását szabályozó joganyagokkal, amelyek a következők:

- a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Flt.),
- a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban: Harmtv.) és végrehajtásáról szóló rendelet 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet (a továbbiakban: HKR)
- a Magyarország által a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek tekintetében alkalmazott, a munkaerő szabad áramlásával összefüggő

⁹ Matheika Zoltán – Palócz Éva: A magyarországi munkaerőhelyzet áttekintése 2017 elején. Forrás: https://kopint-tarki.hu/wp-content/uploads/2020/12/Tanulmany_Vosz_munkaero_2017.pdf, (Letöltés ideje: 2023.06.09.)

¹⁰ Uo.

átmeneti szabályokról szóló 355/2007. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: R1),

- valamint a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatásának nem összevont kérelmezési eljárás alapján történő engedélyezéséről [...] szóló 445/2013. (XI. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban: R2),
- a minősített kölcsönbeadói nyilvántartásba vételről és tevékenységről szóló 226/2022. (VI. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban: MkKR).

Harmadik országbeli állampolgár az idegenrendészeti hatóság által a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott összevont kérelmezési eljárás alapján kiadott tartózkodási engedély, vagy a nem összevont kérelmezési eljárás alapján kiadott tartózkodásra jogosító engedélyt kérelmező harmadik országbeli állampolgár magyarországi foglalkoztatásához kiadott munkavállalási engedély alapján létesíthet foglalkoztatásra irányuló jogviszonyt. A harmadik országbeli állampolgár, amennyiben nem összevont kérelmezési eljárás alapján kiadott tartózkodásra jogosító engedély alapján kerül foglalkoztatásra, Magyarországon munkavállalási engedély alapján foglalkoztatható.

Nincs szükség engedélyre a külön jogszabály szerint menekültként, oltalmazottként vagy menedékesként elismert, továbbá a bevándorolt vagy letelepedett jogállású személy magyarországi munkavégzéséhez, továbbá a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személy magyarországi munkavégzéséhez. 2009. január 1-jétől az EGT állampolgárok és családtagjaik magyarországi munkavállalása is engedélymentes.

Az összevont engedély irányelv, illetve az EU Kék Kártya irányelv átültetése után a harmadik országbeli állampolgárok nem csak az állami foglalkoztatási szerv által kibocsátott munkavállalási engedéllyel, hanem összevont engedéllyel is foglalkoztathatóvá vált Magyarországon.

A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő szabályozási kérdésekről szóló 2022. évi V. törvény beillesztette a harmadik országbeli munkavállalók foglalkoztatásának a veszélyhelyzet ideje alatt a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatására vonatkozó különleges szabályokról szóló 407/2021. (VII. 8.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: 407/2021. Korm. rendelet) rögzített szabályozását a normál jogalkotási rendbe, és előírta a veszélyhelyzet alatt létrehozott minősített kölcsönbeadói intézmény fenntartását és törvényi nevesítését.

Az ún. kiemelt foglalkoztatóknak – akik részére a szabályozás eleve könnyített eljárásrendet biztosít a szükséges engedélyek megszerzéséhez – 2018. január 1. óta lehetősége van, hogy Magyarországgal szomszédos harmadik ország állampolgárát munkavállalási engedély nélkül foglalkoztassa hiányszakmák meghatározott munkaköreiben. A fenti koncepció kibővítésre került azzal, hogy a nem szomszédos harmadik országbeli munkavállalók munkaerő-kölcsönzésen keresztül foglalkoztatására is legyen lehetőség az ún. minősített munkaerő-kölcsönzőkön keresztül.

A nem szomszédos harmadik országbeli munkavállalók munkaerő-kölcsönzésen keresztül foglalkoztatására az ún. minősített kölcsönbeadókon keresztül nyílik lehetőség. A szabályozás alapján a harmadik országbeli állampolgár Magyarország területén foglalkoztatásra irányuló, minősített kölcsönbeadóval kialakított jogviszony keretében történő foglalkoztatásához nincs szükség engedélyre (szakhatósági állásfoglalásra) a külügyminiszter

- közleményében meghatározott harmadik országok állampolgárainak

- közleményben meghatározott foglalkoztatásokban
- közleményben meghatározott létszám erejéig

történő foglalkoztatásra, úgy, hogy a 3 külön közlemény 3 pillérének egyszerre kell teljesülnie.

6. Összegzés

A munkaerőhiány növekedésével párhuzamosan kaphatnak egyre könnyebben először csak a szomszédos országok állampolgárai munkavállalás céljából tartózkodási engedélyt. Ahogy azonban nőtt a munkaerő iránti igény úgy könnyítette meg a jogalkotó külföldi állampolgárok hazai munkavállalását. A külföldi állampolgárok közül legnagyobb számban ukrán és szerb állampolgárok vállaltak munkát, majd a minősített kölcsönbeadói nyilvántartásba vétel elterjedésével egyre távolabbi országok állampolgárai jelentek meg a hazai munkaerőpiacon, így az alacsony bázisértékről viszonylag erőteljes növekedés volt kimutatható a fülöp-szigeteki és indiai bevándorló munkavállalók körében. Egy részletesebb elemzés keretében hasznos lehet bemutatni, hogy a külföldi munkavállalók a munkaerőpiacon mely szegmensében tudnak elhelyezkedni hazánkban.